

Vera Myller, prima femeie profesor universitar din România. În jurul numirii sale la Universitatea din Iași

CĂTĂLIN BOTOȘINEANU

Cuvinte cheie: personal universitar, meritocrație, promovarea elementului feminin

Introducere

Recrutarea corpului academic arată afilierea instituțională a candidatului precum și parcursul său profesional, oferind date pentru „înțelegerea din interior a dinamicii diverselor stabilimente de învățământ superior”¹. În comunitatea academică, cooptarea la catedra universitară presupunea exersarea principiului meritocrației, întrucât „menirea tradițională a unei universități, în acord cu însăși concepția ei logică, este triplă: să producă știință, să pregătească oameni de știință și să propage știință”². În istoriografia românească subiectul a fost considerat aproape unul incomod. Energiile mobilizate în procesul unei numiri universitare, interesele aflate în joc și atitudinile forului superior de învățământ, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice nu au fost considerate ca făcând parte din contextul unui numiri³. Această lacună se datorează, în parte, și caracterului lucrărilor dedicate spațiului universitar, concepute de obicei ca o celebrare a unui moment aniversar din istoria universităților noastre.

Pe de altă parte, selecția personalului didactic în învățământul superior a fost intens dezbătută în primele decenii ale secolului XX. De altfel, ca urmare a acestor discuții, în anul 1912 a intrat în vigoare noua lege a învățământului superior, cunoscută drept *legea Arion*, după numele ministrului Cultelor și Instrucțiunii Publice, C-tin Arion, din guvernul conservator Titu Maiorescu. Cu privire la recrutarea profesorilor universitari⁴, aceasta prevedea, pe lângă

¹ Lucian Nastașă, „Suveranii” *Universităților Românești. Mecanisme de selecție și promovare a elitei intelectuale. Profesorii Facultăților de Filosofie și Litere (1864-1948)*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2007, p. 298.

² I. Găvănescul, raportor pentru Camera Deputaților al *legii Arion*, în Paul Negulescu, Ion Dumitrescu, George Alexianu, Titus Dragoș, O. C. Demetrescu, *Codul învățământului (primar, secundar, superior)*, București, Editura Librăriei Pavel Suru, 1929, p. 558.

³ Excepții reprezintă analizele efectuate de către istoricul Lucian Nastașă.

⁴ Conform articolului 72 al *legii Arion*, corpul profesoral al universităților era compus din

sistemul examenului – de inspirație franceză – aplicarea articolului 81, care înlocuia de fapt articolul 69 din *legea Haret*, în vigoare din 1898. Aplicată cu precădere în epocă, în temeiul articolului menționat procedura avea în vedere numirea directă a unui profesor titular, fără examen, în termen de două luni de la declararea vacantă a catedrei. Apelul la prevederile acestui articol trebuia să fie motivat de valoarea științifică a publicațiilor pretendentului și a notorietății acestora⁵.

Consiliul facultății respective avea, în fapt, puterea deplină asupra recrutării corpului didactic. Ambele proceduri aveau să fie contestate: examenul pentru că nu asigura o evaluare completă a candidaților, în timp ce numirea directă era văzută ca o formă de clientelism universitar⁶.

În epocă, au fost și unele opinii care au militat pentru preluarea sistemului german „al chemării”, ce ar fi putut aduce în Universități elementele cele mai merituose. În fond, articolul 81 al *legii Arion* era un compromis între modelul francez și cel german. Se îmbina astfel, în proporții egale, dar destul de diluate, *principiul examenului*, candidatul fiind propus de o majoritate a Consiliului profesoral al facultății, cu cel *al chemării*, sistemul numirii fără examen având în vedere doar acei candidați care erau specialiști recunoscuți, cu lucrări de excepție într-un domeniu.

Conceput drept un fel de „invitare” a elementelor cele mai prestigioase, practica articolul 81 a invalidat acest principiu, denumirea sistemului fiind oarecum improprie. Mai degrabă a fost vorba de o „promovare”, o ridicare în rang a profesorului respectiv. Foarte puține au fost excepțiile care au constituit

docenți, conferențieri, profesori agregati și profesori titulari, acesta din urmă reprezentând cel mai înalt grad didactic în ierarhia universitară.

⁵ Cf. *Legea pentru modificarea unor articole din legea asupra învățământului secundar și superior*, în Monitorul Oficial, nr. 283, 24 martie 1912. Articolul 81 permitea recomandarea unui profesor titular sau agregat prin propunerea sa de către majoritatea Consiliului facultății. Următoarele etape erau de fapt o formalitate. Propunerea era sancționată în Senatul universitar, unde reprezentanții celorlalte facultăți se pronunțau doar asupra îndeplinirii formalităților legale, acceptând practic decizia Consiliului facultății respective. În final, recomandarea Senatului era trimisă Ministerului pentru a fi promulgată.

⁶ Desfășurarea examenului se făcea conform prevederilor articolului 83 din *legea Arion*. O altă cale de recrutare a profesorilor, foarte rar folosită, era prin aplicarea prevederilor articolului 84, unul foarte contestat pentru motivul că încălca autonomia universitară. Acest articol stipula că ministrul Instrucțiunii, după expirarea termenului acordat Universităților pentru finalizarea lucrărilor examenului, numea direct profesorul agregat sau titular, fără să mai consulte facultatea respectivă. A fost cazul Universității din Iași care, în 1923, a respins „ca nulă și neavenită” intenția ministrului liberal al Instrucțiunii, dr. C. Angelescu, ce dorea să aplice dispozițiile articolului 84 în cazul celor 5 catedre vacante de la Facultatea de Drept (SJAN Iași, fond Universitatea „Al. I. Cuza”. Rectorat (mai jos Rectorat), dosar 1024/1923, f. 45).

cu adevărat o „chemare” a celui mai prestigios dintre specialiștii din țară. Majoritatea cazurilor au folosit articolul pentru „profesorii autohtoni”, care își pregăteau, în anii de suplینire la aceea facultate, o poziție favorabilă prin care aveau tot interesul să câștigate adeziunile unei părți a profesorilor, inclusiv prin intrarea în partidul politic, unde avea reprezentanți și gruparea cea mai puternică. Își putea astfel gestiona cariera în vederea promovării. În timp, apelul la prevederile sale și-a arătat limitele, fiind transformat „prin usagiū în monedă comună, concursul devenind excepțiune”⁷.

În cazul Verei Myller, problema selecției elitelor academice se interferează cu aceea privind drepturile civile și politice ale femeii. Numirea unei femei profesor universitar a dat naștere, în România anilor 1916-1918, la numeroase discuții legate de interpretarea legislației învățământului superior și mai ales a Constituției din 1866⁸. Potrivit acestora, un profesor universitar (cazul doar al profesorilor agregați și titulari) intra în Colegiul universitar, în cadrul căruia se vota reprezentantul Universității în Senatul României⁹. Prin urmare, calitatea de profesor universitar avea atașată și însărcinarea de alegător. Dar, întrucât Constituția României din 1866 acorda dreptul de vot doar bărbaților, numirea unei femei într-o asemenea demnitate a creat o serie întregă de complicații juridice și administrative.

Demersul nostru are în vedere prezentarea contextului și a discuțiilor care au stat la baza numirii Verei Myller ca profesor titular la Universitatea din Iași. Poziția Facultății de Științe, dominată atunci de profesori cu orientare de stânga (Paul Bujor, Ioan Borcea, Petru Bogdan) și cronologia numirii profesoarei vor constitui fundalul acestui demers. Această investigație ar putea să clarifice o serie de aspecte privind evoluția problemei accesului femeilor la drepturile politice, după cum ne poate oferi unele repere cu privire la semnificațiile numirii

⁷ *Raportul* d-lui profesor C. Bacaloglu, Decanul Facultății de Medicină din Iași, în Asociația profesorilor universitari din România, *Adunarea Generală din anul 1923, ținută la Iași. Dare de seamă*, Iași, 1924, p. 26.

⁸ *Legea electorală* din 14 nov. 1918 nu a mai fost folosită ca bază a discuțiilor. Deși impunea principiul votului universal, aceasta nu a prevăzut drepturi politice și pentru femei. Vera Myller a acuzat acest lucru în revista cercului feminist de la Iași: „votul universal fără vot femeiesc ar fi o nedreptate și mai mare decât lipsa dreptului de vot de până acum”(Vera Myller, „Inferioritatea intelectuală a femeii”, în *Asociația pentru emanciparea civilă și politică a femeilor române*, Iași, II, nr. 2, apr. 1920).

⁹ Potrivit articolelor 100 și 99 din *legea Arion*, Colegiul universitar era format din profesorii titulari și agregați ai unei Universități, în timp ce conferențarii, docenții, asistenții și preparatorii nu puteau beneficia de acest drept, ei nefăcând parte, de altfel, nici din consiliile profesoriale ale facultăților. În fiecare Universitate, profesorii titulari și agregați, în timpul alegerilor parlamentare, alegeau un reprezentant în Senatul României.

unui profesor universitar, cât și măsura în care se poate vorbi de un „spirit de corp” în rândul universitarilor din România modernă.

Lucrarea de față se bazează pe informații din Fondul Universitatea „Al. I. Cuza”, Rectorat, fondul Facultății de Științe de la Arhivele Naționale din Iași și pe avizele și rapoartele avocaților aflate în Fondul Ministerul Instrucțiunii și Cultelor, de la Arhivele Naționale Istorice Centrale. Din păcate, fondul personal al soților Myller de la Arhivele din Iași nu conține decât informații personale (acte de stare civilă, de școlaritate), corespondența familiei, dacă aceasta a existat, nemaifiind păstrată.

Preliminarii

Vera Lebedev s-a născut la Novgorod, în Rusia, la 1 decembrie 1880, într-o familie de medici¹⁰. A absolvit liceul în orașul natal, studiile superioare terminându-le, în 1902, la Universitatea din Petersburg, în cadrul Școlii Superioare de Femei. Din 1903 a plecat în Germania, la Göttingen, unde și-a luat din nou licența, apoi doctoratul în matematici¹¹. Între 1906-1907, a ocupat postul de asistent universitar al Universității din Petersburg. De aici a plecat, după un an, pentru a se stabili în România, ca urmare a căsătoriei cu Alexandru Myller, pe care l-a cunoscut la Göttingen¹². Inițial, familia Myller s-a stabilit la București, unde soțul era conferențiar de algebră superioară la Facultatea de Științe a Universității. În perioada acelor ani, Vera Myller nu a ocupat nici o funcție didactică având, probabil, probleme de adaptare și de învățare a limbii române.

Anul 1910 a adus o schimbare importantă în viața familiei. Soții Myller s-au mutat la Iași unde, începând cu 30 noiembrie, Vera Myller a devenit docent al Facultății de Științe din localitate. Din ianuarie 1911, a fost încadrată conferențiar titular la Catedra de Matematici Elementare, iar peste doi ani, la 16

¹⁰ George Șt. Andonie, *Istoria matematicii în România*, vol. III, București, 1967, p. 16 și urm.; Ionel Maftai, *Personalități ieșene*, vol. I, p. 394-395; Arhivele Naționale Istorice Centrale București, (mai jos: ANIC), Fond familial Alexandru și Vera Myller.

¹¹ A susținut un doctorat în teoria ecuațiilor integrale aplicată la unele dezvoltări ale seriei de funcții ale lui Iacobi. Apoi, în România, cercetările ei au privit ecuațiile rezolvabile prin rădăcini pătrate, rădăcinile primitive în corpurile pătratice, funcțiile întregi cu o mulțime de drepte Julia și asupra unei lame a lui Carleman (Gr. C. Moisil, „Alexandru și Vera Myller”, în *Alexandru Myller. In memoriam*, Iași, 1975, p. 20).

¹² Al. Myller, „O carieră universitară”, în *Seminarul Matematic Alexandru Myller. 100 de ani de existență*, coord. Gh. Aniculăesei, Iași, 2010, p. 27. Soții Myller s-au căsătorit la 22 iulie 1907 la St. Petersburg, acolo unde Vera Myller fusese conferențiar la Universitatea feminină din localitate.

noiembrie 1918, a fost numită profesor titular la Catedra de Teoria Funcțiilor. *Vera Myller a fost prima femeie care a ocupat această poziție în sistemul universitar din România, pe care a rămas până la ieșirea la pensie, în 1948.*

Se cunosc puține lucruri despre opțiunile politice ale Verei Myller până în anul 1945. Se știe că, în primii ani la Iași, ea a făcut parte din comitetul de conducere al Asociației pentru Emanciparea Civilă și Politică a Femeilor Române, care a luat naștere în iulie 1918¹³. Totuși, nu s-a făcut remarcată în cadrul acestui cerc feminist, fiind o persoană destul de discretă. De altfel, în cei doi ani de existență a *Buletinului* Asociației a publicat doar un singur articol¹⁴. În schimb, a susținut memoriile trimise de aceasta către Parlament și Regină, care cereau emanciparea civilă și politică a femeilor.

Era foarte greu pentru Vera Myller să se prezinte drept o militantă. Statutul de străin o obliga la reținere atunci când în joc se aflau demersuri cu caracter politic, precum cele care cereau egalitatea dintre bărbați și femei. În primii ani ai șederii sale în România, Vera Myller a fost preocupată mai mult de o emancipare academică, care este prin definiție una individuală. Apoi, discuțiile din epocă asupra drepturilor femeilor porneau mereu de la susținerea inferiorității psihologice și intelectuale ale acestora în fața bărbaților. Vera Myller evita probabil să participe la acele dezbateri, traseul său intelectual fiind unul semnificativ pentru a infirma pretențiile așa-zisei superiorități a bărbaților. Discreția și nu activismul a marcat existența acesteia în rândul cercurilor feministe. De altfel, lucrările dedicate feminismului românesc nu înregistrează decât simpla calitate de membră a profesoarei în cadrul asociațiilor feministe ale perioadei¹⁵.

Cazul Verei Myller prezintă anumite corespondențe cu problematica feministă din Europa acelor vremuri. La începutul secolului XX, situația femeilor de pe continent nu era semnificativ diferită față de cea din România. Doar în țările nordice, Finlanda (1906), Norvegia (1907) și Danemarca (1915), femeile au primit drept de vot înainte de Primul Război Mondial¹⁶. În primul deceniu interbelic, țări precum Germania (1918), Austria (1918), Polonia (1922)

¹³ „Note de actualitate”, în *Asociația pentru emanciparea civilă și politică a femeilor române*, Iași, I, nr.1, ian. 1919, p. 16.

¹⁴ Vera Myller, *op. cit.*

¹⁵ Ștefania Mihăilescu, *Din istoria feminismului românesc. Antologie de texte (1838-1929)*, Iași, Editura Polirom, 2002; Otilia Dragomir, Mihaela Miroiu, *Lexicon feminist*, Iași, Editura Polirom, 2002; Mihaela Miroiu, *Drumul către autonomie. Teorii politice feministe*, Iași, Editura Polirom, 2004; Maria Bucur, Mihaela Miroiu, *Patriarhat și emancipare în istoria gândirii politice românești*, Iași, Editura Polirom, 2002.

¹⁶ Gisela Book, *Femeia în istoria Europei. Din Evul Mediu până în zilele noastre*, traducere de Mariana Cristina Bărbulescu, Iași, Editura Polirom, 2002, p. 184.

sau Anglia (1928) au legiferat în favoarea drepturilor de vot acordate femeilor. Franța, Italia și Elveția s-au opus acestor prevederi până după Al Doilea Război Mondial. Acceptarea drepturilor electorale pentru femei, după Gisela Book, s-a realizat în acele societăți europene în care problema s-a impus în dezbaterile publice la puțin timp după momentul în care bărbații au dobândit ei înșiși acest drept¹⁷. În celălalt caz, o distanță de aproximativ 30-40 de ani a separat obținerea dreptului de vot pentru bărbați de cel pentru femei. Astfel, s-a ajuns ca în țările în care bărbații au obținut acest drept de multă vreme, precum Franța sau Elveția, femeilor să li se refuze constant accesul la libertățile politice.

România nu a urmat o cale diferită în emanciparea politică și civilă a femeilor. Anterior dezbaterilor interbelice, Codul Civil din 1865 și Constituția din 1866 consacrau inegalitatea dintre bărbați și femei. Femeia măritată avea același statut ca minorii sau alienații mintal, fiind practic lipsită de personalitate juridică (femeia măritată nu își putea administra averea, nu putea iniția un proces fără consimțământul soțului, cercetarea paternității copilului îi era oprită)¹⁸. Cele care absolveau studii superioare erau blocate, din cauza legislației discriminatoare în privința ascensiunii profesionale. De exemplu, absolventele Facultății de Drept nu puteau practica avocatura, iar funcționarele de stat erau angajate într-o poziție inferioară bărbaților, deși aveau studii egale, având și un salariu mai mic. Mai mult decât atât, femeile din noile provincii unite cu România în 1918 și aflate sub dominație austro-ungară, Transilvania și Bucovina, sau rusă, în cazul Basarabiei, au pierdut și acele drepturi de care se bucurau în cele două Imperii (la 24 de ani, în Imperiul Austro-Ungar femeia devenea majoră având garantate toate drepturile, în afara celor politice, în Rusia femeile dispuneau liber de averea lor, având drept de vot la alegerile municipale)¹⁹. În cazul românesc, însă, a fost nevoie de 20 de ani pentru ca, după impunerea votului universal prin legea electorală din noiembrie 1918, să fie acordate drepturi de vot depline femeilor, prin Constituția din 1938. Până atunci, accesul acestora în funcțiile publice a apărut ca o tolerare administrativă din partea statului.

În sistemul universitar din România, nu exista o lege care să prevadă în mod expres accesul unei femei în funcțiile didactice. Totuși, unele femei meritoase au fost încadrate pe aceste posturi. La Universitatea din Iași existau, anterior numirii Verei Myller, o serie de femei angajate în corpul didactic al facultăților, dar în poziții inferioare celei de profesor²⁰. Excepția cazului Vera Myller constă

¹⁷ *Ibidem*, p.188.

¹⁸ Calypso C. Botez, „Femeia în legislațiunea română”, în Ștefania Mihăilescu, *op. cit.*, p. 228.

¹⁹ Ștefania Mihăilescu, *op. cit.*, p. 28.

²⁰ Amintesc doar cazurile d-rei Adriana Burada, asistenta profesorului N. Costăchescu la

în faptul că a fost prima femeie care a urcat în ierarhia universitară până la gradul de profesor titular.

Cronologia numirii Verei Myller

Vera Myller funcționa, așadar, de câțiva ani la Iași, în cadrul Facultății de Științe. Era un profesor foarte apreciat de studenți, desfășurând în același timp o activitate științifică remarcabilă, publicând periodic în reviste de profil din Franța și Germania²¹. În urma decesului profesorului Ion Rallet, Catedra acestuia de Teoria Funcțiilor a rămas liberă. Vera Myller reunea toate motivele să solicite catedra vacantă. Era însă o situație complet nouă. După cum vom vedea, problema era una de natură constituțională, depășind sfera de competență a Universității din Iași. Cu toate acestea, Consiliul Facultății de Științe a decis să sprijine numirea Verei Myller ca profesor titular pe acel post. Astfel, în ședința din 21 martie 1916²², Senatul universitar s-a reunit alături de Consiliul Facultății de Științe pentru a discuta recomandarea ca profesor titular, în baza articolului 81, a doctorei Vera Myller, atunci conferențiar titular al catedrei de algebră superioară.

După cum am arătat, acest articol din lege prevedea numirea ca titular al unei catedre universitare vacante în baza competențelor excepționale ale candidatului. Faptul este important întrucât catedra vacantă fusese scoasă la concurs, iar Gheorghe Bratu, asistentul lui Rallet, conferențiar al Facultății, își depusese și el dosarul²³. Recomandarea unui profesor pentru promovarea ca titular, fără examen, cu un contracandidat înscris și înaintea expirării termenului de două luni de la declararea vacantă a catedrei nu constituiau o încălcarea a articolului 81. În *legea Arion*, aceste dispoziții nu erau stipulate într-un raport disjunctiv, așa încât practica din epocă a impus și asemenea proceduri, care arătau susținerea fătășă a unui candidat. Motivațiile principale erau valoarea superioară a acestuia, evitarea prelungirii stării de provizorat și a complicațiilor administrative (întrunirea comisiei de examen, desfășurarea acestuia, trimiterea rapoartelor la Minister), care îngreunau o numire prin examen.

Laboratorul de Chimie Minerală și al d-rei Elena Lupu, șefa de lucrări a lui L. Cosmovici la Laboratorul de Fiziologie (*Facultatea de Științe. Organizarea și mijloacele de care dispune*, Iași, 1913, p. 4, 7).

²¹ George Șt. Andonie, *op. cit.*, p. 18.

²² Rectorat, dosar 863/1921, f. 16 și urm.

²³ Din 1919 acesta va pleca la Cluj, unde va fi numit profesor și ulterior ales decan al Facultății de Științe.

Din partea Senatului universitar erau prezenți, la aceea ședință, rectorul Universității, Matei B. Cantacuzino (fost ministru conservator de Justiție și al Instrucțiunii Publice), apoi profesorii Al. Philippide și I. Găvănescul de la Facultatea de Litere, V. Buțureanu, decanul de la Științe și E. Riegler, delegat al Facultății de Medicină. Consiliul Facultății de Științe era reprezentat de profesorii A. Mănescu, P. Bujor, A. Popovici, V. Costin, I. Borcea și P. Bogdan. Ședința fusese convocată în urma propunerii semnate de 11 profesori ai Facultății de Științe, care erau în favoarea numirii ca profesor a Verei Myller. Rectorul a citit memoriul, scoțând în evidență meritele candidatei, acestea fiind apreciate și în „lumea științifică internațională”. Apoi, a dat citire întâmpinării lui Gheorghe Bratu, care cerea organizarea concursului, părere la care se raliase și Matei B. Cantacuzino.

Profesorul Paul Bujor a intervenit și a susținut numirea Verei Myller potrivit articolului 81, motivând și prin faptul că în Consiliul Facultății aceasta a întrunit „aproape unanimitatea profesorilor”. El argumenta și prin faptul că A. Mănescu, unul din profesorii prestigioși ai Facultății, a scris memoriul de susținere, mai ales că prin această numire se va reuși astfel punerea în aplicare și a unui principiu de dreptate: „să se deschidă și femeii porțile largi tuturor ramurilor de activitate”. Mai evoca de altfel, în acel context, cazurile Sofiei Kowaleskaia, de la Universitatea din Stockholm (prima femeie profesor în matematici din lume) și cel al profesoarei Marie Curie, de la Universitatea din Paris. În domeniul științific, susținea viitorul deputat țărănist, nu se putea vorbi de nici o deosebire calitativă, între bărbați și femei. Singura obiecție care putea fi adusă era aceea că, în Constituție, nu se vorbea de dreptul de vot al femeii, lucru care se putea înlătura ușor printr-o declarație a candidatei că renunță la acel drept, „care pentru noi e mai mult un prilej de înveninare a vieții senine universitare”²⁴.

La rândul său, profesorul Mănescu a intervenit pentru a explica faptul că a scris memoriul la rugămintea a 3-4 profesori ai Facultății, care au inițiat propunerea și au militat pentru ea. În același timp, adăuga el, concursul ar da o șansă și lui Gheorghe Bratu dar, cum profesorii Facultății au semnat, va fi și el de acord cu recomandarea fără concurs. Singura mențiune făcută de acesta era aceea că, la semnarea memoriului, în Consiliu nu exista o reprezentare completă a profesorilor de profil, deci specialiști care să ateste competențele candidatei. Profesorul A. Mănescu făcuse referire la colegul său C. Popovici, profesor de astronomie, care era deja mobilizat²⁵.

²⁴ Rectorat, dosar 863/1921, f. 20.

²⁵ În anul următor, 1917, la Facultatea de Științe dintre cei 36 de profesori, 18 au fost mobilizați (ANIC, Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice (mai jos: MCIP), dosar 244/1917, f. 89).

La votul final, rectorul și Ion Găvănescul s-au opus recomandării Verei Myller fără examen. Restul de nouă membri s-au pronunțat în favoarea candidatei. În urma hotărârii celor două foruri, rectorul Matei B. Cantacuzino a înaintat dosarul Ministerului, care urma să confirme hotărârea Senatului universitar și a Consiliului Facultății de Științe²⁶. Răspunsul Ministerului s-a lăsat însă așteptat.

Ministerul de resort nu a dat nici un răspuns cererii Universității din Iași și, în general, s-a ferit să prezinte o soluție a problemei până în 1918. Lucrurile aveau să se schimbe odată cu alegerea profesorului Paul Bujor, susținător al Verei Myller, în funcția de decan al Facultății de Științe din Iași. Astfel, începând cu anul 1918, Facultatea a trimis mai multe memorii către rectorul Universității, Nicolae Leon, pentru a interveni la Minister²⁷.

Aceste intervenții aveau darul să preseze Ministerul pentru a renunța la amânările succesive ale soluționării cazului Verei Myller. Atât P. Bujor cât și N. Leon se numărau, în epocă, printre universitarii care susțineau cauza luptei femeilor pentru drepturi politice și civile, punându-și semnătura pe memoriile trimise parlamentului de către cercurile feministe²⁸. În plus, după cum ne arată în *Memoriile* sale, Nicolae Leon, rector în două rânduri al Universității, se opunea din principiu examenului, ca urmare a unei experiențe personale, fiind așadar în favoarea procedurii de numire a profesorilor în baza articolul 81. În timpul mandatului său, ca decan la Medicină, a instituit ca regulă a recrutării corpului profesoral apelul la acest articol pentru a evita concursul, care, în opinia sa, ar da naștere unor „profesori sterili” sau care putea să transforme un candidat într-un „bun almanah”²⁹. Astfel, cauza Verei Myller a mai câștigat un susținător în persoana rectorului. Prin urmare, o serie de memorii au fost trimise la Minister și din partea Rectoratului pentru a se lua act de dosarul Verei Myller³⁰.

Între aprilie și iulie 1918, au fost trimise adrese repetate atât la Rectorat, cât și ministrului de resort, prin care se cerea intervenția la forul superior de administrație școlară pentru punerea în aplicare a hotărârilor Universității din

²⁶ Rectorat, dosar 863/1921, f.21.

²⁷ În ianuarie și februarie 1918, ministrul Instrucțiunii a fost Matei B. Cantacuzino, între martie și octombrie, Simion Mehedinți, iar între octombrie și noiembrie Petru Poni (Ion Mamina, Ion Scurtu, *Guverne și guvernanți. 1916-1938*, București, 1996, p. 20 și urm.).

²⁸ Gh. I. Florescu, „Cu privire la mișcarea pentru emanciparea civilă și politică a femeii (1918-1921)”, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie* <<*A. D. Xenopol*>>, X/1973, p. 303.

²⁹ N. Leon, *Amintiri*, partea a II-a, *Viața Românească*, 1925, p. 125. La primul său concurs la Facultatea de Medicină, N. Leon a fost respins, în comisia formată din șapte profesori doar unul fiind specialist.

³⁰ MCIP, dosar 290/1918, f. 100.

martie 1916. Urmare a acestor cereri, la întâmpinarea rectorului din 2 mai 1918, ministrul Instrucțiunii în guvernul Marghiloman, Simion Mehedinți, a cerut juriștilor din Minister un referat față de „acest caz special”³¹.

La rândul ei, Vera Myller trimite o adresă, nedată din păcate, decanului Facultății, prin care cerea să se lichideze „situațiunea echivocă care mi s-a creat prin procedarea fostului ministru” (liberalul I. G. Duca, n. n.); situație care dura de doi ani, mai nota aceasta. Profesoara a insistat și asupra indeciziei Ministerului, amintind că era zadarnic să faci alte legi, dacă cele prezente nu se aplicau³².

Și decanul Facultății de Științe, P. Bujor, a trimis ministrului, la 7 iunie, o nouă cerere prin care solicita să se rezolve pozitiv numirea profesoarei, „consacrând, în adevăr, unul din principiile fundamentale ale legii de recrutare a corpului didactic universitar, adică meritele științifice și didactice”, așa cum au făcut miniștrii altor țări „mai înaintate în cultură”, referindu-se la numirile celor două profesoare de la Stockholm și Paris³³. Astfel, în urma acestor cereri repetate, Ministerul nu mai putea să continue prin ignorarea cazului. La cererea ministrului, Direcția Învățământului Secundar și Superior din Minister a întocmit un referat prin care lămurea doar faptul că sistemul învățământului superior nu face deosebirea între profesori și profesoare, ca în cazul ciclului secundar (de exemplu, situația bărbaților care nu puteau preda religia la școlile de fete). Competențele celor din Minister se opreau în acest punct, pentru aspectele de natură exclusiv delegându-se problema juriștilor.

Urmare a acestui fapt, în august 1918, ministrul a cerut convocarea unei comisii, compuse din P. Missir (profesor), A. Volanski (membru al Curții de Apel Iași) și A. Mitescu (deputat), care să ofere o soluție acestei chestiuni. La 24 august, comisia a trimis Ministerului un raport și un aviz³⁴. Concluzia primului act era aceea că o femeie nu poate fi numită și nu poate funcționa ca profesor universitar. Colegiul universitar alegea senatori ai României, deci un profesor exercita și un drept de vot, iar unei femei, ajungând profesor titular, nu i se putea invoca în contră nici un motiv pentru care nu putea să își exercite acest drept. Constituția însă interzicea acest lucru: „a fi alegător este un drept al cetățeanului de a concura la exercițiul suveranității, pe care legislația noastră actuală îl refuză femeii, care nu se bucură de libertăți politice”³⁵. P. Missir atrăgea atenția că în acea chestiune delicată era nevoie de unanimitate. Nici el, probabil, nu era

³¹ MCIP, dosar 290/1918, f. 100.

³² MCIP, dosar 290/1918, f. 103.

³³ MCIP, dosar 290/1918, f. 102.

³⁴ MCIP, dosar 290/1918, f. 131-134.

³⁵ MCIP, dosar 290/1918, f. 131-132.

convins de justetea concluziilor comisiei și, de altfel, se va alătura, în toamna celui an, taberei celor care vor susține numirea.

La dosarul comisiei era depus și avizul unui avocat, Ion Dumitrescu. Acesta a anulat, însă, bazându-se pe interpretarea legilor în spiritul lor, toate reținerile Ministerului de a confirma numirea. În acest sens, faptul că legea nu menționa demnitatea de profesori universitari pentru femei nu implica interzicerea unei asemenea calități femeilor. Altfel spus, prin omisiune, statul român nu a avut în vedere restricționarea acestora de a accede la o demnitate universitară de vreme ce, totuși, o femeie se putea angaja în funcțiile de conferențiar sau asistent. Avocatul mai cita în sprijinul său articolul 80 din *legea Arion*. Acesta menționa printre condițiile obligatorii pentru ocuparea unei catedre universitare doar faptul ca profesorul titular să aibă titlu de doctor și să fie român, prevedere interpretată de el în sensul cetățeniei. Femeile erau cetățene, cu deosebirea că nu aveau plenitudinea drepturilor politice, articolul 73 din Constituție implicând pentru femeia profesor universitar exercițiul unui drept pe care oricum nu îl avea. Dar, cu toate acestea, acest drept nu era o condiție al celui alt drept, al profesiei. În concluzie, o catedră universitară nu se definea în mod esențial prin dreptul la vot al titularului³⁶.

Noul ministru al Instrucțiunii în guvernul generalului Coandă (oct.-nov. 1918), liberalul Petru Poni, nemulțumit de ambivalența argumentărilor și de tergiversarea acestei probleme de la propria Facultate, a dispus, în noiembrie 1918, întocmirea altor rapoarte. Acestea vor fi finalizate în scurt timp. Primul era semnat de juriștii Minculescu și Voinescu. Aceștia demonstau că nu se poate numi o femeie profesor universitar. În favoarea numirii era însă celălalt raport, semnat de P. Missir, A. C. Cuza, I. Demetrescu și Lazăr Bădescu, în care se susținea că nu se încălca Constituția și nici nu trebuiau legiferate alte prevederi, cele existente fiind suficiente pentru a se hotărî în acest sens³⁷.

Ca urmare a ultimului raport, ministrul a decis numirea Verei Myller drept profesor titular al Facultății de Științe, începând cu data de 16 noiembrie 1918³⁸. Decretul regal era contrasemnat de P. Poni, dar a fost adus la cunoștința Rectoratului, în decembrie, de către noul ministru I. G. Duca, cel care blocase timp de doi ani rezolvarea cazului Vera Myller³⁹. În acest document nu se

³⁶ MCIP, dosar 290/1918, f. 134.

³⁷ MCIP, dosar 290/1918, f. 135-136.

³⁸ Adresa de înștiințare era adresată Facultății de Științe pe 17 noiembrie, în adresă comunicându-se faptul că prin decretul regal 3450 din 16 noiembrie, dna V. Myller era numită cu 1 noiembrie 1918 profesor titular (SJAN Iași, fond Universitatea „Al. I. Cuza”, Facultatea de Științe, dosar 91/1918, f. 172).

³⁹ Rectorat, dosar 879/1918, f. 286.

menționa nimic cu privire la chestiunile juridice implicate în problema numirii. Ca profesor titular al Universității, Vera Myller se prezenta la întrunirile Colegiilor universitare, dar nu putea fi convocată la acele ședințe în care se vota senatorul Universității în Parlamentul României.

Soluția aleasă era singura posibilă, Ministerul nu a dorit să dea naștere la noi discuții, acceptând doar instituirea unui precedent, și anume, numirea condiționată a primei femei în funcția de profesor universitar⁴⁰. Statul român nu putea să accepte numirea Verei Myller cu drepturi depline. Ar fi fost o antepunțare în problema drepturilor electorale ale femeilor, înainte ca legislativul să se fi exprimat în acest sens.

Cercurile feministe, prin vocea lui Calypso Botez, au catalogat numirea drept „o concesie a bărbaților”, atâta timp cât legea nu prevedea în mod formal posibilitatea ca o femeie să ocupe o asemenea însărcinare⁴¹. În opinia acestora, exista posibilitatea ca „mâine, alți bărbați, vor binevoi să interpreteze legea în contra femeilor, alte femei vor fi respinse de la aceeași cerere prin o tâlcuire restrictivă a textelor”⁴². Merită amintit faptul că pentru asociațiile care susțineau emanciparea femeilor, și care în anul 1918 desfășuraseră o puternică campanie de susținere a accesului acestora la drepturi politice, legea electorală din 14 noiembrie 1918 produsese o puternică dezamăgire, acordând drepturi electorale doar bărbaților. Astfel că numirea Verei Myller la 16 noiembrie 1918, după doi ani de amânări succesive, apărea ca un gest de îngăduință din partea statului român.

În România interbelică condiția femeii a cunoscut o reală îmbunătățire în ceea ce privește drepturile civile și politice. În deceniile trei și patru din secolul XX s-au inițiat unele proiecte legislative care au adus emanciparea deplină a femeilor. Constituția din 1923 a prevăzut, la articolul 6, deplina egalitate a sexelor. Emanciparea civilă a femeii a rămas însă un simplu deziderat până la punerea în aplicare a legii din aprilie 1932 privind ridicarea incapacității civile a femeii măritate⁴³. În ceea ce privește drepturile politice, prin legea administrativă

⁴⁰ Următoarea numire a unei femei în această demnitate la Universitatea din Iași a fost făcută la Facultatea de Medicină. În 1923, la Clinica de Oftalmologie era încadrată profesoara Elena Pușcariu. Cele două profesoare apăreau astfel în lista profesorilor membri ai Colegiului Universitar (*Anuarul Universității din Iași, 1924-1925*, Iași, 1925, p. 105; ANI, Rectorat, dosar 1024/1923, f.7).

⁴¹ Calypso C. Botez, *Problema drepturilor femeii române. Examen social-politic și juridic*, București, 1919, p. 11.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ Ghizela Cosma, „Aspecte privind mișcarea feministă din România în perioada interbelică. Anii '30”, în Ghizela Cosma, Virgil Țărău, *Condiția femeii în secolul XX. Studii de caz*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, p. 94-95.

din 1929, unele categorii de femei au căpătat dreptul de a alege și a fi alese la alegerile locale. Drepturile electorale depline le-au fost garantate femeilor abia în 1938, prin Constituția adoptată în timpul regimului Regelui Carol al II-lea⁴⁴.

Concluzii

Cazul Vera Myller a readus în atenția contemporanilor problema drepturilor civile și politice ale femeilor. În România modernă, femeia măritată nu avea dreptul de a-și exercita cea mai mare parte a drepturilor civile. Numirea Verei Myller în 1918, la doi ani de la recomandarea sa, a constituit un moment a cărui importanță trebuie judecată în raport de epoca în care s-a realizat. De abia se votase, la 14 noiembrie, o nouă legislație electorală, care prevedea votul universal doar pentru bărbații români, iar principiile egalității civile între sexe încă rămăsese un subiect deschis polemicilor. Punerea în aplicare a numirii s-a făcut, începând cu 16 noiembrie 1918, la două zile după ce, prin legea electorală, se refuzase femeilor accesul la drepturile politice. În cercurile feministe, faptul apărea ca un gest de compensație, o „acceptare în vecinătatea bărbaților” și o prefigurare a nivelului maxim de tolerare, de către factorii politici, a accesului femeilor în funcțiile publice.

Numirea unei femei profesor universitar a comportat o serie de complicații juridice. Văzută de asociațiile feministe drept o concesie momentană a bărbaților, faptul a constituit un imbold pentru cauza feministă, care avea în centru „ideea dezrobirii, ideea egalității”⁴⁵. Urcarea unei femei în ierarhia sistemului universitar românesc, unul integral masculin, părea a submina pretențiile bărbaților privind inferioritatea intelectuală a femeilor. Totuși, numirea a fost tergiversată, motivația constituind-o încălcarea unui principiu constituțional. Acesta se rezuma la faptul că o femeie, neavând drept de vot, nu putea deveni nici profesor universitar din cauză că trebuia să voteze reprezentantul Universității în Parlamentul României. Practic, statul nu a dorit să decidă, printr-un precedent, problema acordării drepturilor electorale femeilor, înainte ca dezbaterea din societatea românească să contureze o cale de urmat în această delicată chestiune. În cele din urmă, soluția a reprezentat-o un compromis acceptabil pentru ambele părți. Realizările științifice, principiul meritocratic au validat poziția de profesor universitar, însă condiția de femeie oprind-o pe Vera Myller să intre în posesia unui drept electoral, acceptat de statul român doar pentru bărbați.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 96 și urm.

⁴⁵ Vera Myller, *op. cit.*, p. 2.

Episodul a contribuit din plin la dezbaterile din societatea românească a timpului privind drepturile civile și politice ale femeii. Societățile feministe, susținute de unii profesori universitari (I. Bărbulescu, P. Bujor, I. Borcea, G. Ibrăileanu, D. Gusti, N. Leon) și oameni politici (Grigore Iunian, Vasile Goldiș, N. Iorga, majoritatea țărăniștilor și a socialiștilor)⁴⁶ au inițiat, începând cu 1918, o mișcare de conștientizare a factorilor de decizie privind necesitatea rezolvării doleanțelor feministe⁴⁷. Opiniile vizau impunerea unei evidențe, femeia dorind și ea să fie „cuprinsă în conceptul ideii de dreptate”⁴⁸. S-ar fi reușit, astfel, punerea de acord a principiului meritului universalist, promovat de stat, cu egalitarismul pentru care luptau asociațiile feministe și susținătorii lor din societate.

Pe de altă parte, numirea Verei Myller a arătat lacunele existente în legislația învățământului superior și în practica academică în cazul recrutării corpului profesoral. Ne indică apoi dinamica grupurilor de prestigiu din mediul universitar. Un grup compact al profesorilor unei facultăți, folosindu-se de modalitățile legale, putea oricând să impună un candidat prin eludarea concursului, în dauna celorlalți înscriși. Era știut că articolul 81 ușura în mare parte birocrăția caracteristică numirii profesorilor universitari, scurta timpul de așteptare a candidaților, scutea pe cei cu o activitate științifică remarcabilă și cu o reputație consolidată de practica unui examen. Totuși, atunci când erau mai mulți candidați înscriși la concurs, apelul la acesta a tensionat atmosfera din facultăți și a scos la iveală dezacordurile dintre profesori.

⁴⁶ Vezi și Cătălin Turluc, „Statutul juridic al femeii în dezbaterile constituționale de la 1866 și 1923”, în Idem, *Condiția femeii în societatea modernă*, Iași, Editura Performantica, 2004, p. 65 și urm.

⁴⁷ Gh. I. Florescu, *op. cit.*, p. 295 și urm.; Calypso C. Botez, *op. cit.*, p. 9; *Istoric*, în „Asociația pentru emanciparea civilă și politică a femeilor române”, Iași, I, nr.1, ian. 1919, p. 1.

⁴⁸ Calypso C. Botez, *op. cit.*, p. 12.

*Verra Myler:
le premier professeur universitaire femme de Roumanie.
De sa nomination a l'Université de Iași*

(Résumé)

Index des mots-clés: personnel de l'université, méritocratie, promotion des femmes

Pendant la période 1866-1938, en Roumanie l'émancipation civile et politique de la femme a été la préoccupation principale des politiciens et associations féministes. Les thèmes centraux des débats ont été l'obtention de l'égalité civile entre les sexes et du droit électoral accordée à la femme. Jusqu'à la Constitution de 1923 et la loi de 1932, en Roumanie, la femme bénéficiait de droits civils égaux avec ceux des hommes. En 1929, une catégorie de femmes a obtenu les droits d'élire et d'être élues. Un peu plus tard, en 1938, la femme a le droit de voter.

Dans le système d'enseignement supérieur, c'est le professeur qui entre dans le Collège Universitaire, dans l'intérieur duquel on votait le sénateur de l'Université respective dans le Sénat de la Roumanie. Dans ces conditions, en Roumanie de la période 1916-1918 la nomination de professeur universitaire femme a comporté une série de problèmes juridiques. La nomination de Vera Myller a été tergiversée 2 ans après. Les discussions avertissent une question constitutionnelle. En Roumanie, la femme n'avait pas le droit de voter, c'est pourquoi elle ne pouvait pas devenir professeur universitaire.

En effet, le Ministère des Cultes et d'Instruction Publique a décidé qu'à la base de l'engagement du corps didactique universitaire doit être les mérites scientifiques. En 1916, Vera Myller a reçu la recommandation du Conseil de Faculté et puis, en 1918, elle a été nommée professeur universitaire. En ce qui concerne les compétences électives de professeur on est arrivé à une solution de compromis. Elle n'avait pas le droit de participer aux réunions de Collège Universitaire pour élire le sénateur de l'Université.

